

Ялинка

Ганс Крістіан Андерсен

Переклад Оксани Іваненко

У лісі стояла чудова ялинка. Місце в неї було хороше — багато сонця й повітря, а навколо старші подруги — і ялини, і сосни. Але маленька ялинка дуже хотіла швидше вирости! Вона не звертала уваги ні на тепле сонце, ні на свіже повітря, їй було байдуже до селянських дітей, що приходили і щебетали біля неї, збираючи суниці та малину. Часто, набравши повні глечики або нанизавши ягоди на тонкі прутики, вони сідали під ялинкою і казали:

— Ой, яка вона мила, маленька!

А деревце і слухати їх не хотіло.

Минув рік — і в ялинки виріс новий рядок пагінців, минув другий — і додався ще один. За пагінцями можна було впізнати, скільки ялиниці років.

— Ох, якби я була такою великою, як інші! — зітхала маленька ялинка. — Я б тоді могла широко розкинути свої віти і бачити своєю верхівкою далеко-далеко! Птахи мостили б гнізда на моїх вітах, а коли б повівав вітерець, я б поважно хитала головою, зовсім як оті великі ялини!

Не раділа вона ні сонцю, ні пташкам, ні рожевим хмаркам, що линули над нею вранці і ввечері.

Надходила зима, і все довкола вкривав сніг, білий та блискучий. Часто пробігав зайчик і навіть перестрибував через ялинку. О, на це вона дуже ображалася!

Але минуло дві зими, а на третю деревце було вже таким великим, що зайцеві треба було оббігати його. "О! Рости, рости, бути великим і старим — це ж найкраще у світі", — думало деревце. Восени приходили дроворуби і рубали найбільші дерева. Це траплялося щороку, і молоденька ялинка, що тепер уже чимало піросла, тремтіла від жаху, бо великі, розкішні дерева падали з тріском та шумом на землю, гілля їм обрубували, і дерева робилися голими, довгими та тонкими, їх не можна було пізнати. Потім їх клали на сани і везли з лісу.

Куди їх везли? Що їх чекало?

Навесні, коли прилетіли ластівки та чорногузи, ялинка спитала їх:

— Чи не знаєте ви, куди повезли ті дерева? Може, вам вони зустрічалися?

Ластівки не знали, але чорногуз подивився замислено, кивнув головою і сказав:

— Так, можливо! Я зустрічав багато нових кораблів, коли летів з Єгипту. На кораблях були чудові щогли. І гадаю, що то були ті дерева. Від них пахло ялинами. Я привіз вам привіт від них, вони опинилися високо, дуже високо!

— О, якби і я швидше виростила, щоб поплавати по морях! А яке ж воно, море? На що воно схоже?

— Ну, про це треба довго розповідати! — сказав чорногуз і полетів.

— Радій зі своєї молодості! — казало сонячне проміння. — Радій зі свого дужого

росту, свого юного життя.

І вітер цілував деревце, роса проливалася над ним сльози, але ялинка цього не розуміла.

Взимку, під Новий рік, приїхали люди і зрубали зовсім молоденькі деревця, навіть молодші або рівні з ялинкою, якій так не терпілося швидше вирости. Ці зрубані деревця були прегарнесенькі, їх не обчищали від гілля, а просто клали на сани і везли з лісу.

— Куди їх везуть? — спитала ялинка. — Вони ж не більші за мене, одна навіть набагато менша! Чому залишили на них гілля? Куди вони поїхали?

— Це ми знаємо! Це ми знаємо! — зацвірінькали горобці. — Ми були в місті і заглядали у вікна! Ми знаємо, куди вони поїхали! О! Їх чекає така велика розкіш і шана, яку тільки можна собі уявити. Ми заглядали у вікна й бачили, що їх там знову саджають, але посеред теплої кімнати, і прикрашають чудовими речами: золоченими яблуками, медовими пряниками, іграшками і тисячами свічок.

— А потім? — спитала ялинка і затремтіла всім гіллям. — А потім? Що було з ними потім?

— Потім ми не бачили! Але це було надзвичайно!

— А може, і я піду таким блискучим шляхом? — раділа ялинка. — Це ще краще, ніж плавати по морю! Я просто зникаю від нетерпіння. Хоч би швидше знову прийшла зима! Тепер уже я стала такою ж високою й густою, як і ті, що були зрубані торік! О, якби я вже лежала на санях! Якби я вже стояла в теплій кімнаті в усіх цих прикрасах та розкоші! А потім? О! Далі буде ще краще, ще прекрасніше, інакше навіть і прикрашали б мене? Це мусить бути щось величне, чудове! Але що? О, я так нудьгую! Я сама не знаю, що зі мною!

— Радій нам! — казали сонячний промінь і повітря. — Радій зі своєї молодості та волі!

Але вона не раділа, а все росла й росла!

Взимку і влітку стояла вона зеленою, темно-зеленою. Люди, що бачили її, казали:

— Яке гарне деревце!

І ось узимку, під свято, цю ялинку зрубали найпершу.

Сокира глибоко вгрузла в її стовбур, і дерево зі стогоном упало на землю. Ялинка відчувала такий біль, таку слабкість, що не могла й подумати ні про яке щастя, їй було сумно розлучатися з рідним лісом, з тим куточком, де вона виросла. Вона знала, що більше не побачить ні своїх любих подруг, ні маленьких кущиків, ні квітів, а може, навіть і пташок! Не дуже приємний був цей від'їзд.

Деревце отямалося лише тоді, коли його разом з іншими ялинами вивантажували у дворі і якась людина сказала:

— Яка чудова! Ми візьмемо тільки цю!

Прийшли служники, взяли ялинку і внесли до великої гарної зали. Скрізь на стінах висіли портрети, а біля каміна стояли великі китайські вазы з левачами на кришках. Там ще стояло крісло-гойдалка, шовкова софа, на великому столі було повно книжок з малюнками та іграшок "на тисячу тисяч рігсдалерів[3] — не менше", так принаймні

казали діти. А ялинку поставили у велику діжку з піском; ніхто не міг помітити, що це була діжка, бо її прикрасили зеленою тканиною і поставили на барвистий килим. О, як тріпотіла ялинка! Що ж це буде тепер?

Прийшли дівчата і почали прикрашати ялинку. На гілочках повісили маленькі сітки, сплетені з різнокольорового паперу. Кожну сіточку наповнили цукерками. Золочені яблука та горіхи звисали вниз, ніби вони на ялинці і вирости. На гілках прикріпили тисячі червоних, синіх і білих свічечок.

Ляльки, зовсім як живі маленькі чоловічки, — ялинка ніколи не бачила таких раніше, — загойдалися серед зелені, а високо, на самій верхівці, прив'язали золоту зірку. Це було чудово, надзвичайно!

— Увечері, — казали всі, — сьогодні увечері ялинка засяє!

"О! — думала ялинка. — Хоч би швидше вечір! Хоч би швидше засвітили свічки! А що ж буде далі? Може, з лісу прийдуть інші дерева, щоб милуватися мною? Може, горобці прилетять до вікон? А може, я тут міцно приросту і стоятиму так, прикрашена, і взимку і влітку?"

Небагато вона знала!..

Від напруженого чекання у неї навіть заболіла кора, а це для дерева так само, як для нас, коли болить голова.

Нарешті засвітили свічки.

Який блиск! Яка розкіш! Ялинка затремтіла всіма гілочками — якась свічечка підпалила одну гілку. Ялинка боляче обпеклася.

— Ой-ой-ой! — закричали дівчата і швидко загасили вогонь.

Більше ялинка не насмілювалася тремтіти. Це було дуже страшно!

А найдужче вона боялася позбутися хоч однієї зі своїх прикрас. Весь цей блиск просто приголомшував її. Та ось раптом розчинилися широко двері, і в кімнату вбігла юрба дітей. Вони всі ніби хотіли повалити ялинку. За ними поважно увійшли дорослі. Маленькі діти зупинилися, наче прикипіли до місця, але лише на одну мить, а далі у нестримній радості вони загомоніли так, що у вухах задзвеніло, затанцювали навколо ялинки і почали зривати один подарунок за одним.

"Що вони роблять? — думала ялинка. — Що це значить?"

Свічки догоріли до самих гілочок, їх погасили, і тоді дітям дозволили обібрати ялинку. О! Вони накинулися на неї так, що гілля затріщало. Якби ялинку не прикріпили раніше верхівкою із золотою зіркою до стелі, вони б, напевне, звалили її.

Діти знову почали танцювати навколо ялинки зі своїми чудовими іграшками в руках. Ніхто не дивився на ялинку, крім старої няні, та й та видивлялася тільки, чи не залишилося на гілках яблука або фініка.

— Казку! Казку! — закричали діти і потягли до ялинки маленького товстого чоловіка. Він сів під ялинкою і сказав:

— Ось ми і в лісі. До речі, і ялинка матиме користь — послухає з нами! Але я розкажу тільки одну казку. Що ж ви хочете послухати — про Іведе-Аведе чи про Клумпе-Думпе, який хоч і впав з драбини, але все-таки знову повернув собі шану і

здобув наречену — красуню-принцесу?

— Про Іведе-Аведе! — закричали одні.

— Про Клумпе-Думпе! — закричали інші.

Такий галас та гомін зчинився! Тільки ялинка мовчала й думала: "А про мене забули? Чи, може, мені більше нічого робити?"

Так воно й було. Вона вже зробила те, що мала зробити!

Товстенький чоловік розповів про Клумпе-Думпе, який хоч і впав з драбини, але знову повернув собі шану і одружився з принцесою. Діти плескали в долоні і кричали: "Ще розкажи, ще!" Вони хотіли послухати ще казку і про Іведе-Аведе. Але довелося задовольнитися одним Клумпе-Думпе.

Ялинка стояла тиха й задумлива. Лісові пташки ніколи не розповідали такого.

"Клумпе-Думпе упав з драбини, але все ж таки одружився з принцесою! Так он як трапляється у світі! — думала ялинка і вірила, що це правда, бо розповідала ж про це така приємна людина. — Так, так! Хто знає! Може, і я впаду з драбини, а потім здобуду красуню!"

І вона раділа, думаючи, що завтра знову її уквітчають свічечками, іграшками, золотом і фруктами.

"Завтра я вже не тремтітиму! — думала вона. — Я радітиму з моєї розкоші. Завтра я знову почую казку про Клумпе-Думпе, а може, ще й про Іведе-Аведе".

І ялинка стояла цілу ніч тиха й задумлива.

Вранці прийшли служники й дівчата.

"Зараз почнуть мене прикрашати", — подумала ялинка, але її витягли з кімнати, поволокли сходами на горище і поставили в темний куток, куди зовсім не потрапляло денне світло.

"Що ж це значить? — подумала ялинка. — Що я тут робитиму? Що ж я тут можу побачити і почути?" І вона притулилася до стіни і все думала, думала.

Часу для цього було досить, бо минали дні й ночі, а ніхто не приходив сюди.

Тільки одного разу прийшли люди і поставили на горищі якісь ящики. Дерево стояло в темряві непомітне. Здавалося, про нього зовсім забули.

"Зараз надворі зима, — думала ялинка, — земля тверда і вкрита снігом, люди не можуть мене тепер посадити! Тому я й мушу постояти тут до весни. Це розумно придумано! Які люди добрі! Якби тільки не було тут так темно і так жахливо самотньо! Нема навіть жодного маленького зайчика! Як було добре в лісі, коли навколо лежав сніг і стрибали зайчики! Навіть коли вони стрибали через мене, хоча тоді мені й було це неприємно. А тут, нагорі, так жахливо самотньо!"

— Пік-пик! — сказала маленька мишка і шмигнула з нірки, а за нею ще кілька. Вони почали обнюхувати ялинку і лазити по її гілках.

— Страшенний холод, — сказали мишенята, — а то було б тут добре! Правда, стара ялино?

— Я зовсім не стара! — відповіла ялинка. — Є багато дерев, далеко старших за мене!

— Звідки ти прийшла сюди? — спитали миші. — І що ти знаєш? — Вони були дуже цікаві. — Розкажи нам про найкраще місце на землі! Ти там була? Чи була ти коли-небудь у коморі, де лежить на полицях сир, а під стелею висить окіст, де можна танцювати по лійових свічках, там, куди входиш худю, а виходиш товстою?

— Цього я не знаю! — сказала ялинка. — Але я знаю ліс, де сяє сонце і співають пташки!

І ялинка розповіла їм усе про свою юність. Маленькі миші ніколи не чули нічого подібного. Вони послушали і сказали:

— Ой, як багато ти бачила! Яка щаслива ти була!

— Я? — здивувалася ялинка і замислилася над усім тим, про що сама зараз розповіла. — Так, можливо, це була дуже весела пора!

А далі вона розказала про вечір, коли її прикрасили свічками й цукерками.

— О, — сказали маленькі миші, — яка ти була щаслива, стара ялино!

— Я зовсім не стара! — заперечила ялинка. — Мене тільки цієї зими взяли з лісу. Я зараз саме на порі. Я недавно виросла!

— Як гарно ти розповідаєш! — сказали мишенята.

І наступної ночі прийшли ще чотири маленькі мишки, яким теж хотілося послухати ялинку, і що більше ялинка розповідала, то виразніше згадувала своє минуле. Вона думала: "Це була дуже весела пора! Але ж вона мусить повернутися! Адже Клумпе-Думпе упав з драбини і все-таки здобув принцесу. Може, і я дістану принцесу!"

І деревце згадувало маленьку гарненьку берізку, що росла в лісі, недалеко від нього. Берізка здавалася деревцю справжньою красунею-принцесою.

— Хто це Клумпе-Думпе? — спитали маленькі миші. Тоді ялинка розповіла їм усю казку. Вона запам'ятала її слово в слово.

Мишенята від задоволення стрибали трохи не до самої верхівки ялини.

Другої ночі прийшло ще багато мишей, а в неділю навіть дві пацючихи. Але вони вирішили, що казка зовсім не цікава, і це було дуже неприємно мишам, хоч і вони вже не захоплювались казкою так, як раніше.

— Ви знаєте тільки одну цю історію? — спитали пацючихи.

— Тільки одну! — сказала ялинка. — Я її чула в мій найщасливіший вечір. Але тоді я не знала, яка була щаслива.

— Дуже жалісна історія! А ви нічого не знаєте про сало, про лійові свічки? Ніякої історії про комору?

— Ні! — відповіла ялинка.

— Ну, дякуємо вам! — сказали пацючихи і пішли.

Маленькі мишки теж розбіглися, і ялинка зітхнула:

— Це було так гарно, коли вони сиділи навколо мене, жваві, маленькі мишенята, і слухали, що я розповідаю. Тепер і це минулося!.. Та вже тепер я не промину свого і повеселюся досхочу, коли мене винесуть звідси.

Якось уранці прийшли люди прибрати горище. Витягли ящики, а за ними й деревце. Спочатку досить грубо кинули його на підлогу, потім служник потяг сходами

вниз, де сяяв день.

"Ну, починається знову життя!" — подумала ялинка. Вона відчула свіже повітря, перше сонячне проміння і опинилася надворі.

Все це сталося дуже швидко. Деревце навіть забуло подивитися само на себе — так багато було цікавого навколо. Двір межував із садком, і все цвіло там. Через парканчик звисувалися свіжі й ароматні троянди, цвіли липи, літали й квірікали ластівки:

— Квір-вір-віт! — але це вони квірікали не до ялинки.

— Тепер я заживу! — раділа ялинка і широко розправила свої віти. Ох, як вони посохли і пожовкли! Ялинка лежала в кутку, між бур'яном та кропивою. Зірка із золотого паперу ще висіла на її вершечку і сяяла на сонці.

Надворі весело гралися ті самі діти, що танцювали навколо ялинки на святі і так раділи з неї. Найменший побачив і зірвав золоту зірку.

— Подивіться, що залишилося на цій гидкій старій ялині! — сказав він і наступив на її гілки так, що вони аж затріщали під його чобітками.

А ялинка дивилася на квітуче, свіже життя в садку. Вона оглянула себе і захотіла повернутися до свого темного кутка, на горище. Вона думала про свою свіжу юність у лісі, про веселий святковий вечір і про маленьких мишенят, що радісно слухали казку про Клумпе-Думпе.

— Минулося! Минулося! — казало дерево. — Було б тоді радіти, а тепер усе минулося!

Прийшов чоловік і порубав дерево. Вийшла ціла в'язка дров. О, як вони запалали під великим казаном!

Дерево глибоко зітхало, і кожен подих був як негучний постріл. Прибігли діти, сіли коло вогню, дивились і кричали:

— Піф! Паф!

А ялина, важко зітхаючи, згадувала літній день у лісі або зимову ніч, коли сяяли зірки. Вона згадувала святковий вечір і Клумпе-Думпе — єдину казку, яку вона чула і вміла розповідати. Так вона і згоріла.

Хлопчики гралися в садку, і найменший начепив собі на груди золоту зірку, ту, що прикрашала ялинку в її найщасливіший вечір. Той вечір минув, і ялинці прийшов кінець, і нашої історії також.

Кінець, кінець, як усім історіям на світі.